

XXI ASRNING MADANIY RENESSANSI: ZAMONAVIY KUTUBXONALAR TARAQQIYOTNING MUHIM OMILI

Rahmatullayeva O`g`iloy Maxmudovna

Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi

mutaxassisi, NamDUmagistranti

Telefon: +99891 366-46 - 81

Аннотация: Ushbu maqolada uchinchi Renessans davrida zamonaviy va innovatsion kutubxonalar fan va texnika, taraqqiyot rivojlanishida, ma`naviy va madaniy muhitda juda ham katta ahamiyat kasb etishi to`g`risida ma`lumot beriladi.

Annotation: This article discusses the role of modern and innovative Libraries during.

Калит сўзлар: **Renessans , novatorlik, metaforadir, kutubxona, «Bookcafe», QR, “Matbaai Is’hoqiya”, fenomenal, nashriyot .**

Keywords: Renaissance, Innivative, Metaphor, QR, “Press Ishakiya”, Publishing House, **fenomenal, Bookcafe.**

O`zbekiston shaharlari azaldan ilm-fan markazi sifatida mashhur bo`lib, bunda kutubxonalar katta ro`l o`ynagan. Ayniqsa IX-XII asrlarda Amir Temur va Temuriylar davrida mamlakatda ulkan kutubxonalar tashkil etildi, ilm-fan yuksaldi. Keyingi asrlar, xususan, xonliklar davrida ham mintaqadagi yirik shaharlar, Samarqand, Buxoro, Xiva, Qo`qon shaharlarida hukmdorlar saroylarida yirik kutubxonalar faoliyat yuritgan.

XX asr boshida jadidchilik harakati rahnamolari mintaqa shaharlarida ma`rifatni keng targ`ib qilish maqsadida dastlabki ommaviy kutubxonalarga asos soldilar. Ularning shaxsiy mablag`lari va xayriyalar hisobidan tashkil qilingan ushbu kutubxonalarda jamlangan adabiyotlar mazmuni va yo`nalishi jihatidan saroy kutubxonalaridan ancha farq qilib, zamon ruhini aks ettirib turar, xalq ommasi, ayniqsa, yoshlarning dunyoqarashini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega edi.[1:3s]

XXI asrning madaniy Renessansi aslida qanlay tushuncha?

Zamonaviy kutubxonalar taraqqiyotning muhim omili sifatida qanday ahamiyatga ega.

Renessans (fransuzcha Renaissance, italyancha Rinascimento, lotincha renasci “tiklanish”)- bu tavsif qadimdan faqat madaniyat va san`atning gullab – yashnashi bilan bog`liq bo`lgan. Renessans atamasi ilm va fanning rivojlaninshi uchun xizmat qiladi. Tiklanish termini ilk marotaba XVI asr rassomi, yozuvchi – san`atshunos Jorjo Vazarinning rassomlar tarjimai holiga bag`ishlangan asarida tilga olingan va XIX asr

fransuz olimi Jyul Mishle tufayli madaniyat va san`atning fenomenal yuksalishi ma`nosida ilmiy urfga kirgan.

Ma`lumki O`zbekiston tarixida fan va madaniyat yuksalishining ikkita muhim bosqichi bo`lgan – bular IX – XII asrlardagi Sharqiy Renessans va XIV – XVI asr boshlaridagi temuriylar davri Renessansi. Temuriylar davrida Sharq va G`arb madaniyatining global darajada o`zaro hamkorligiga yangicha turtki bergan Buyuk ipar yo`li tiklangan. Renessans atamasi ijtimoiy hayotning barcha sohalariga nisbatan qo`llanishi mumkinligi bilan asoslidir.

XX asr tarixchi olimlari va sharqshunoslari tomonidan butun Sharq – Xitoy, Yaponiya, Hindiston, Markaziy Osiyo va Kavkaz hududlari madaniyatiga nisbatan keng qo`llanila boshlangan, Zamonaviy ilmiy termonologiyada Renessans tushunchasi – ijtimoiy hayotning umumiy yuksalishi, iqtisodiy, siyosiy va ma`naviy qurilish sohalaridagi novatorlik izlanishlari natijasida madaniyat va san`atning, ilm fanning yuksalishi va gullab – yashnashini delgilaydigan yorqin metaforadir[2:2s]

Tarixdan ma`lumki, buyuk ajdodlarimiz katta ma`naviy me`rosga ega bo`lganlar. Ularning boy me`roslari hozirgi kunda turli xil davlatlarning kutubxona va muzeylarida saqlanib kelmoqda. Xususan Alisher Navoiyning “Nasoyim ul - muhabbat” asarining forsiy tilga o`girish maqsadida XVI – XVII asrlarda Hindistonda ko`chirilgan nusxasi mavjud. Ta`kidlash lozimki, Navoiyning nafaqat bu asari, balki boshqa asarlari ham fors tiliga o`girilganligi Hindistonning Madras, Haydarobod, Aligarx, Kalkutta va boshqa shaharlaridagi kitob xazinalarida saqlanayotgani aniqlangan. [3:2s]

Bugungi kunda davlatimiz rahbari tomonidan jamiyat hayotida ezgu qadriyat va an`analarni chuqur qaror toptirishga, xususan, xalqimiz, ayniqsa, yosh avlodning ma`naviy-intellektual salohiyati, onggi tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirishda, ona Vatani va xalqiga muhabbat va sadoqat tuyg`usi bilan yashaydigan barkamol shaxsni tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga ega bo`lgan kitobxonlik madaniyatini oshirishga alohida e`tibor qaratib kelinmoqda.

O`zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2019 yil 7 iyundagi qabul qilingan “O`zbekiston Respublikasi aholisiga axborot – kutubxona xizmat ko`rsatishni yanada takomillashtirish to`g`risida”gi qarori jamiyatimizda kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish, buning uchun joylardagi kutubxonalar faoliyatini zamon talablari asosida yaxshilashda dasturamal bo`lmoqda.

Namangan viloyati vodiya balki respublikamizda ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy tomondan aloxida o`z o`rniga egadir. Viloyatimiz tarixida o`z o`rniga ega bo`lgan buyuk shaxslar, allomalar, adabiyotchi olimlar yetishib chiqqanlar. Albatta bularning etuk shaxs bo`lib shakllanishlarida oiladagi to`g`ri yaratilgan ma`naviy muxit, berilgan to`g`ri tarbiya, asosiysi, farzandlarni kitob o`qishga bo`lgan mehrni shakllantirishdir. Viloyatimizda kitobxonlik madaniyati kecha yoki bugun shakllanib qolgani yo`q. Buni biz viloyatimizla yashab ijod qilib o`tgan adabiyotshunos,

tilshunos, tarixchi olim Isxoqxon to'ra Ibrat domla misolida ko'rishimiz mumkin. Ibrat tomonidan dastlab uy kutubxonasi tashkil etilgan. Tashkil etilgan bu kutubxonada ustoz domla tomonidan bir qancha turli tillarda yozilgan adabiyotlar jam bo'lgan. Bu esa o'sha davr uchun albatta katta ivkoniyat va yutuq bo'lgan. [4:130]

Xususan, 1908 yilda Namanganda Is'hoqxon o'g'li Ibrat tomonidan «Matbaai Is'hoqiya» nomli ilk nashriyot qoshida «Kutubxonai Is'hoqiya» nomli kutubxona tashkil etildi. O'sha davrlarda kutubxonalarni tashkil etishda asosiy maqsad eng avvalo yoshlar, maktab o'qituvchilari, madrasa talabalari, ziyolilarni yangi adabiyotlar, darsliklar, matbuot bilan muntazam tanishtirib borish edi. Chunki bu adabiyotlar va gazetalarni boshqa biror joydan topish amri mahol edi.

Namangan viloyati juda xam katta o'ziga xos boy tarixiy merosga egadir. Viloyatda faoliyat olib borayotgan Nodirabegim nomidagi Namangan viloyat axborot-kutubxona markazi kitobxonlarga o'z xizmatlarini ko'rsatib kelmoqda. 2019 yil ham ma'naviyat va ma'rifat dargoxi Nodirabegim kutubxonasi rekonstruktsiya qilingan binoda ish boshladi. Xususan, binoni modernizatsiyalash jarayonida kitobxonlar uchun 9 ta o'quv zali bunyod etildi. Ularda bir vaqtin go'zida 500 nafarga yaqin kitobxon mutolaa qilishi mumkin. «Bookcafe», QR kodli elektron kitoblar, audio adabiyotlar, yangi asarlar ko'rgazmasi, media va internet zallari, xorijiy yozuvchilar asarlarini o'qib-o'rganishga mo'ljallangan «Do'stlik» o'quv zali tashrif buyuruvchilar uchun har tomonlama qulaylik yaratgani bilan ahamiyatli. Binoning ikkinchi qavatida «Nodirabegim» zali tashkil etilgan bo'lib, unda hassos shoiraning hayoti va ijodi, u yashab o'tgan davrdan hikoya qiluvchi eksponatlar o'rin olgan. Yangilangan binoda aholi barcha qatlamlari, jumladan, imkoniyati cheklangan foydalanuvchilarning bemalol mutolaa qilishlari ham alohida e'tiborga olingan. Internet va media zalida ko'zi ojiz foydalanuvchilarga 76 nomdagi audio kitoblar maxsus kompyuterlar xotirasiga o'rnatilgan.

Axborot-kutubxona fondi turli yo'nalishdagi ko'plab adabiyotlar bilan to'ldirilib, ayni kunda kitoblar jamg'armasi 624 ming nusxaga, elektron resurslari esa 5000 nomga etdi. Foydalanuvchilar soni esa 28,5 ming nafardan ortdi. Kutubxona boy tarixiy merosga ega bo'lib, XVII–XVIII asrga taalluqli kitoblar, 1940 yildan buyon chiqarilgan gazeta va jurnallarni saqlab, mushtariylarga havola etib kelmoqda.

Endilikda, foydalanuvchilar kutubxona fondlaridagi o'zlariga kerakli bo'lgan resurslarni masofadan turib buyurtma berishi, ochiq axborot resurslardan ma'lumotlarni yuklab olish, mavjud xorijiy-ilmiy ta'limiy ma'lumotlar bazalaridan, shuningdek, kutubxona tarmoqlaridan (@Namanganakm, @NodirabegimMediabot, Namangan.natlib.uz kanallari), qo'shimcha xizmat turlaridan foydalanishlari mumkin.

AKMda hozirda 9 ta o'quvzali foydalanuvchilarga xizmat ko'rsatadi.

«Nodirabegim» zalida o'zbek shoirasining muzeyi tashkil qilingan. Ekskursiyaga tashrif buyuruvchilar qadimiy qo'lyozmalar, kitoblar hamda muzeyga qo'yilgan tarixiy

ekspонатlarni tomosha qilishlari mumkin. Zalda o'lkashunoslik sektori mavjud bo'lib viloyatdagi shoir va yozuvchilarning asarlari jamlangan. O'lkamizdagi shoir va yozuvchilarni kitob taqdimotlari, suhbat va uchrashuvlari o'tkazib boriladi.

“Tafakkur” bosh o'qish zalida kitoblar, respublikamizdan chiqadigan gazeta va jurnallarning 41 mingga yaqin fondi mavjud bo'lib, foydalanuvchilar muntazam ravishda foydalanishlari mumkin.

Yoshlar o'qish zalid abadiiy, siyosiy, ilmiy-ommabop kitoblar saqlanadi. O'qish zalidan o'quvchilar va abiturientlar barcha fan darsliklaridan foydalanishlari mumkin.

Internet va media markazi. Zal birvaqtning o'zida 30 foydalanuvchiga xizmat ko'rsatadi. Foydalanuvchilar uchun elektron kitoblar, audio-video resurslar va xorijiy ilmiy-ta'limiy bazalardan foydalanish havola etiladi. Shuningdek, kutubxonalararo sektori bilan birgalikda masofadan xizmat ko'rsatgan holda kitoblarni elektron ravishda uzatadi.

“O'zbekiston milliy adabiyotlar” o'qish zalida siyosiy adabiyotlar, entsiklopediyalar, O'zbekiston tarixiga oid ma'lumotlar qiziqarli va noyob manbalar foydalanuvchilar ixtiyorida.

“Ilm” o'qish zalida asosan ilmiy izlanish bilan shug'ullanuvchi tadqiqotchi, o'qituvchi, magistrant va doktorantlar uchun joriy etilgan bo'lib, o'qish zali dissertatsiyalar, ilmiy mavzudagi turli kitob va bazalar bilan xizmat ko'rsatiladi.

“Jahon xorijiy adabiyotlar” o'qish zalida 427 ming 389 ta xorijiy tillardagi badiiy adabiyotlar, o'quv qo'llanmalar o'rin olgan. Shuningdek, zal qoshida “Baynalminal – do'stlik klubi” qardosh xalqlar adabiyotlarini targ'ib qilish va taqdimotlar o'tkazish klubi ham faoliyat olib boradi.

Nodir va noyob adabiyotlar fondida XVII–XVIII asrga taalluqli nodir kitoblar, 1940 yildan buyon chiqarilgan gazeta va jurnallar saqlanib kelinmoqda. Ularning bibliografik va to'liq matnli bazasi shakllantirib borilmoqda. Kutubxona foydalanuvchilari, tashrif buyuruvchilarni fondida saqlanib kelinayotgan manbalar bilan tanishtirish, targ'ib qilish maqsadida mavzuli ko'rgazmalar tashkil etib kelinmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “ Tamaddun silsilasi” Ilmiy jurnal. “ Iste`dod ziyo press” nashriyoti. Namangan - 2020 – S. 3 (287 sahifa)
2. “Moziydan Sado”, “Echo of Hisory”, “Эхо Истории. Ilmiy – amaliy, ma`naviy – ma`rifiy jurnal. Toshkent – 2020- №4 son [48 s]
3. “Moziydan Sado”, “Echo of Hisory”, “Эхо Истории. Ilmiy - amaliy, ma`naviy – ma`rifiy jurnal. Toshkent – 2019- №3 son [48 s]
4. “ Ensiklopedik lug`at” Tashkent -2010- [448s]